

3. Білоусова Н. Внутрішній туризм – на старт!: уряд готує галузі спеціалізований банк та кошти для компенсації кредитних відсотків: [заява віце-прем'єр-міністра – міністра інфраструктури України Бориса Колеснікова про підготовку урядом низки заходів для підтримки внутр. туризму] / Наталія Білоусова. // День. – 2011. – 14 квіт. (№ 66). – С.5.
4. Ильина Е.Н. Туроперейтинг: организация деятельности: Учебник / Е.Н. Ильина. – Российская международная академия туризма. – М.: Финансы и статистика, 2007. – 251 с.
5. Кусков А.С. Туроперейтинг: Учебник / А.С. Кусков, В.Л. Голубева. – М.: ФОРУМ, 2009. – 400 с.
6. Организация туризма: [Учебное пособие] / А.П. Дурович, Н.И. Кабушкин, Т.М. Сергеева и др. – Минск: Новое знание, 2003. – 632 с.
7. Пуцентейло П.Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва: Навчальний посібник / П.Р. Пуцентейло. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.
8. Смаль І.В. Туристичні ресурси світу / І.В. Смаль. – Ніжин: Видавництво Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. – 2010. – 336 с.
9. Спільна ініціатива Державної служби туризму і курортів та Асоціації журналістів «Туристичний прес-клуб України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.articles.turne.com.ua/vdpochivajite-v-1020>
10. Туристичний прес-клуб України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.turpressa.com.ua>
11. Ушаков Д.С. Прикладной туроперейтинг / Д.С. Ушаков. – Ростов-на-Дону: МарТ, 2006. – 448 с.

УДК 911.3:796.5 (477)

Пацюк В.С.

СІМ ІНДУСТРІАЛЬНИХ ЧУДЕС УКРАЇНИ

Доводиться можливість розширення туристичної пропозиції та залучення іноземних туристів шляхом розвитку індустріального туризму. Зроблено спробу виділити сім індустріальних чудес України, дана характеристика даних об'єктів.

Ключові слова: індустріальні об'єкти, сім індустріальних чудес.

Доказывается возможность расширения туристического предложения и привлечения иностранных туристов путем развития индустриального туризма. Сделана попытка выделить семь индустриальных чудес Украины, дана характеристика данных объектов.

Ключевые слова: индустриальные объекты, семь индустриальных чудес.

We have to opportunity to expand the tourism offer and attraction of foreign tourists through the development of industrial tourism. An attempt to allocate seven industrial wonders of Ukraine describes the data objects.

Key words: industrial facilities, seven industrial wonders.

Постановка проблеми. За найоптимістичнішими прогнозами туристичне життя України буде пожвавлене під час ЄВРО-2012 та після його проведення. Організація оптимальних умов для відвідування передбачає не лише розбудову туристичної інфраструктури, а й створення диверсифікованої туристичної пропозиції, що буде відповідати вимогам всіх категорій туристів та найрізноманітнішим їх запитам. Тенденції

останніх років свідчать про те, що під час відвідування певних країн туристи намагаються не лише акцентувати увагу на визначних пам'ятках, а бажають скласти комплексне уявлення про життя, традиції, господарство. З огляду на це, набуває актуальності індустриальний туризм, що дає можливість пізнати промисловий потенціал країни відвідування. З позиції цього варто зазначити, що один з корифеїв вивчення туристичної галузі В. О. Квартальнов відзначає, що *«...уровень индустриального развития региона является серьезным мотивом для определенной категории туристов, особенно иностранных, что интересуются состоянием экономики другой страны, промышленностью, продукцией, что производится, и тому подобное. Так называемые индустриальные туры – прекрасный способ расширить соответствующий сегмент туристического рынка. Необходимо способствовать организации и проведению специализированных туров на заводы, фабрики, промышленные и другие объекты»* [6, с. 211]. Відповідно до вищезазначеного було зроблено спробу запропонувати найбільш атрактивні для відвідування індустриальні об'єкти нашої країни, які було вирішено презентувати як «Сім індустриальних чудес».

Аналіз останніх досліджень. Загальнонаціональна акція «7 чудес України» була започаткована Фондом Миколи Томенка «Рідна країна» у 2007 р. Тоді, за результатами акції країна визначила «7 історико-архітектурних чудес України». Вже за рік, у 2008 р. відбувся другий етап акції – «7 природних чудес України». Обидва етапи акції під загальною назвою «7 чудес України» мали великий успіх, тому у 2010 р. широкому загалу було презентовано новий проект - «7 чудес України: замки, фортеці, палаци» [11]. Щодо індустриальних об'єктів, то їх туристичний потенціал неодноразово знаходив відображення у різноманітних публікаціях, особливо викладених в мережі Інтернет.

Мета та завдання дослідження – визначити найпривабливіші для туристів індустриальні об'єкти, оцінити можливість розвитку туризму на виділених об'єктах.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж визначати «7 індустриальних чудес України», було визначено критерії виділення даних об'єктів: унікальність, галузева дивесифікація, визнаність за кордоном, рекордні масштаби виробництва, значимість для промисловості України. З огляду на це, до нашого списку потрапили по одному підприємству гірничодобувної промисловості, енергетики, машинобудування, металургії та харчової промисловості, освітній центр та музейний комплекс.

Отож сімку індустриальних чудес України за авторським баченням представляють наступні об'єкти:

Чорнобильська АЕС, яку в 2009 р. журнал Forbes визнав самим «екзотичним» місцем для туризму на Землі, випередивши Галапагоські острови, Антарктиду, столицю Північної Кореї, дерева «Кров дракона» з острова Сокотра, монастир Такстанг в Бутані, а також Туву у Росії, де й до нині живуть майстри горлового співу.

Перші туристи з'явилися в Зоні відчуження в середині 90-х рр., а в 2010 р. було прийнято рішення відкрити Зону для всіх бажаючих (до цього відвідування Зони було обмеженим). Результати проведених досліджень показали, що в 30-кілометровій зоні можна перебувати до 4-5 днів без шкоди для здоров'я, а в 10-кілометровій зоні без шкоди для здоров'я можна перебуває 1 день. В червні 2011 доступ туристів в Зону відчуження тимчасово закритий.

Стандартна одноденна програма відвідин зони включає: відвідування оглядового майданчика ЧАЕС з видом на об'єкт «Укриття»; огляд пам'ятника Прометею і меморіальних дощок загиблим під час аварії; відвідування ставка-охолоджувача ЧАЕС і годування сомів; піша прогулянка вулицями р. Прип'ять (в супроводі гідів), включаючи відвідування ДК «Енергетик», дитячого парку та ін.; харчування в їдальні «Чорнобильінтерінформ» [7, 13].

Інші програми – тривалістю від двох днів – можуть включати відвідини оглядового павільйону ЧАЕС з видом на об'єкт «Укриття», нічліг в готелі «Прип'ять» (єдиної діючої на території зони), відвідування кладовища техніки, що брала участь у ліквідації наслідків аварії - «Буряківка» і «Розсоха», відвідування численних пам'ятників, яких на території зони більше десятка. При переїзді з ЧАЕС в м. Прип'ять можна побачити «міст смерті» і «рудий ліс».

Відвідувачів можна розділити на кілька категорій: 1) найчисленніша, - іноземні вчені, які проводять відповідні дослідження спільно з українськими вченими; 2) журналісти; 3) люди, які раніше жили на території зони відчуження і приїжджають привести в порядок могили своїх рідних і близьких; 4) ті, хто вирішив самостійно подивитися на місце катастрофи планетарного масштабу.

2. *Соляна шахта у м. Соледар.* Дане місто є піонером розвитку індустріального туризму в нашій країні, де в результаті більш ніж вікового видобутку солі утворилася система виробок протяжністю понад 200 км, висота подекуди досягає 30 м. Екскурсія починається з короткої бесіди з техніки безпеки. Маршрут складається приблизно з 700 м, включаючи зворотним шляхом до стволу шахти. Спуск здійснюється в кліті (ліфті) на глибину до 300 м. Час екскурсії становить приблизно півтори-дві години. Вся екскурсія проходить по відпрацьованих рудниках № 1 і № 3, а також камері № 41-біс, які знаходяться на площі Підбрянцівського пласта. Майже вся екскурсія проходить по дну давнього моря. Під час екскурсії туристи відвідують соляне футбольне поле, підземні лабіринти, концертну залу, підземну галерею, соляну шкатулки, бачать оригінальні фігури, виконані із солі.

В одній із відпрацьованих соляних галерей міста існує сьогодні церква. У грудні 2003 р. в камері 41-біс був зафіксований рекорд, занесений в книгу рекордів Гіннеса як перше підземне повітроплавання на повітряній кулі типу «хопер». У жовтні 2004 р. там же відбувся концерт Донбаського симфонічного оркестру «Соляна симфонія» під керівництвом

австрійського диригента Курта Шміда за участю солістки Віденської опери Вікторії Лук'янець [12].

3. *Артемівський завод шампанських вин Artyomovsk Winery* - найбільше підприємство в Східній Європі з виробництва шампанського традиційним пляшковим способом має більш ніж півстолітню історію. Весь цикл виробництва розташований під землею, в печерах на глибині більш ніж 72 метри, умови яких ідеально підходять для виробництва ігристих вин за оригінальною французькою технологією. Вся площа печер простягається на 26 га. Більше 30 млн. пляшок шампанського як мінімум три роки одночасно зберігаються. Для отримання шампанського артемівського заводу застосовується спеціальна «раса дріжджів». Це особливе ноу-хау, розроблене мікробіологами заводу. Артемівський завод шампанських вин випускає білі, червоні й рожеві ігристі вина, які, залежно від терміну витримки, підрозділяються на витримані й колекційні [2].

4. *ВАТ «Арселор Міттал Кривий Ріг»* - найбільше підприємство гірничо-металургійного комплексу України (частка на ринку металопродукції — 20%).

Це унікальне за своїми масштабами і можливостями підприємство з повним металургійним циклом, до складу якого входять: шахтоуправління з підземного видобутку руди; гірничо-збагачувальний комплекс, до складу якого входять 2 кар'єра (№ 3 і № 2-біс), 2 збагачувальні фабрики, 4 дробильні фабрики і 3 агломераційні цехи; коксохімічне виробництво; металургійне виробництво, представлене такими основними цехами: два доменних цеху, конвертерний цех, мартенівський цех, два блюмінга і три прокатних цехи; агропромисловий комплекс. Доменна піч № 9 комбінату з корисним об'ємом 5000 куб. м. є найбільшою на Україну і однією з найбільших у світі [3].

5. *Національний центр аерокосмічної освіти молоді України* було створено 11 червня 1996 року. З метою пропаганди досягнень вітчизняної аерокосмічної галузі, формування у дітей і молоді інтересу до авіації, космонавтики і науково-дослідницької діяльності в Центрі створений і функціонує навчально-виставочний комплекс — великомасштабна експозиція космічної техніки і високих технологій, яку регулярно відвідують екскурсійні групи школярів, студентів, працівників підприємств і установ України, а також офіційні делегації близького і далекого зарубіжжя.

У залах навчально-виставочного комплексу експонуються: галерея портретів відомих людей, що стояли у джерел освоєння космосу, та провідних спеціалістів ДКБ “Південне”, ВО “ПМЗ” та ін.; зразки космічних апаратів у натуральну величину від найперших до унікальних багатофункціональних, призначених для моніторингу Землі, виготовлених на ВО “ПМЗ” і розроблених у ДКБ “Південне”; космічні й бойові ракетноносії та їх макети; фрагменти і деталі виробів ракетно-космічної техніки; експозиції, присвячені життєдіяльності головного конструктора

ДКБ "Південне" М.К. Янгеля і генерального директора ВО "ПМЗ" О.М. Макарова [10].

6. *Авіаційний науково-технічний комплекс ім.О.К.Антонова* заснований в 1946 р. як Дослідне конструкторське бюро (ОКБ-153) на Новосибірському авіаційному заводі. Влітку 1952-го бюро переїхало до Києва.

З моменту заснування фірми створено більше ста типів і модифікацій повітряних суден різного класу і призначення: багатоцільовий літак Ан-2, родоначальник великого сімейства "Анів"; транспортні літаки "Антей", "Руслан", "Мрія"; пасажирські; конвертовані вантажно-пасажирські; спеціалізовані: сільськогосподарські Ан-2М і Ан-3, гідролітак Ан-2В, літак для аерофотозйомки Ан-30, літак метеозахисту Ан-30М, лісопожежні Ан-26П та Ан-32П, літак-рятувальник Ан-26М, полярний Ан-74, патрульний Ан-72П, літак далекого радіолокаційного виявлення Ан-71 та ін.. Крім того, створено кілька типів планерів, дельтапланів, мотodelьтапланів.

Понад півтори тисячі літаків експортовані у більш ніж 50 країн світу. Всього побудовано більше 22000 літаків "Антонов".

До складу АНТК "Антонова" входять: безпосередньо підприємство «АНТК ім. О. К. Антонова », державне підприємство «Київський авіаційний завод» АВІАНТ», "Харківське державне авіаційне виробниче підприємство", державне підприємство «Завод 410 цивільної авіації» та Авіакомпанія «Авіалінії Антонова» [1].

7. *Міжнародний політехнічний музей "Український Техноленд»* у м. Єнакієво. Об'єкт існує лише в проекті і включений до переліку тому, що музейні комплекси даного типу користуються значною популярністю в туристів, так як дають можливість ознайомитись з індустріальною спадщиною певного регіону. Відкрити даний комплекс планувалося 16 квітня 2011 року.

За проектами «Український техноленд» повинен бути розташований на території шахт «Красний профінтерн» та «Юний комунар». В якості закладного постаменту використовувався елемент газоходу доменної печі Старопетрівського металургійного заводу (1858-1866 рр.), знайденого в результаті археологічних досліджень в 2008 р. на місці його історичного розташування. Вважається, що на цьому металургійному заводі в 1866 р. вперше в Російській імперії був отриманий якісний чавун на мінеральному паливі, що дало початок розвитку коксової металургії. На першому етапі було заплановано відкриття музейного комплексу на базі двох шахт, з можливістю спуску у вугільну шахту на глибінь кілометра. Потім експозиція музею повинна була б поповнитись розділами історії розвитку металургії, транспорту, авіації, ракетно-космічної техніки та ін. Стосовно нинішнього стану даного об'єкту інформація суперечлива [9].

Окрім цього, за прикладом проведених акцій було виділено окремі номінації:

ДніпроГЕС як найстаріша ГЕС України, будівництво її було розпочато у 1927 р. Є однією з найбільших гідроелектростанцій Європи.

До складу споруд Дніпровського гідровузлу належать: будівля ГЕС, яка не сприймає напір, щитова стінка, яка прилягає до будівлі ГЕС, бетонна водозливна гребля гравітаційного типу з 26 водозливами, бетонна глуха гребля, суднохідні споруди. Загальна довжина напірного фронту гідроспоруд Дніпровського гідровузлу — 1,3 км [5].

ВАТ «Львівська пивоварня» як найстаріше в Україні промислове підприємство з виробництва пива.

Історія Львівської пивоварні бере початок 1715 року, коли монахи-єзуїти побудували в місцевині Клепарів перше в місті промислове browарське виробництво. Львівські сорти пива того часу Bawar, Porter Imperial, Exportowe були відомі далеко за межами Львова. Вже у середині XIX ст. Львівська пивоварня увійшла до трійки найкращих пивоварень Австро-Угорської імперії і стала найбільшим підприємством browарської галузі в регіоні [4].

На сьогодні «Львівська пивоварня» – сучасне підприємство із новітніми технологіями виробництва, має велику кількість нагород на вітчизняних та міжнародних дегустаційних конкурсах.

14 жовтня 2005 року з нагоди 290-ї річниці з дня заснування Львівської пивоварні відкрився перший в Україні Музей пивоваріння у Львові, площею понад 500 м.кв, що міститься в будівлі XIX ст. Музей запрошує здійснити подорож в історію виготовлення та споживання пива не лише на теренах нашої країни, але й по всьому світу, починаючи із стародавніх часів до сучасності.

У музеї представлена ексклюзивна колекція різноманітних експонатів, серед яких можна побачити давні пивні пляшки з тисненими на склі фірмовими марками; старовинні пивні кухлі, що походять з різних країн Європи і виготовленні в різних стилях; бочки для перевезення пива, рекламну продукцію, рецептурні книги кінця XIX століття; детально висвітлюються легендарні традиції виготовлення пива на Львівській пивоварні.

Для відвідувачів музею передбачена можливість перегляду відеофільму про найстарішу пивоварню в Україні, відвідати дегустаційний зал, який порадує усіх любителів пива асортиментом пива "Львівське" [8].

Шахта «Батьківщина» як найглибша залізрудна шахта Європи здана в експлуатацію в липні 1972 р. Ствол шахти «Батьківщина» пройдено до глибини 1580 м. Видобуток руди здійснюється на горизонті 1315 метрів. Ведуться роботи з підготовки до видобувних робіт на горизонтах 1390 і 1465 метрів. Шахта «Батьківщина» вважається однією з перших в Кривому Розі шахт за запасами товарної руди і високому процентному вмісту заліза в руді. Геологи виявили запаси товарної залізної руди на території шахти на глибині більше 3 кілометрів.

У 1980 р. шахта здобула скандальну популярність у зв'язку з виявленням японськими покупцями в руді шахти золота та ряду інших рідкісних елементів. Насправді залізрудна сировина шахти "Батьківщина" завжди привертала західних покупців вмістом іридію, осмію, вольфраму,

молібдену, платини, золота, і радіоактивних елементів, загальна вартість яких в 25-75 разів перевищувала вартість самої товарної залізної руди. Західні журнали «Де телеграф» і «Нью-Йоркер» наголошують на тому, що через європейські фірми Америка і Судан виймають із сировини даної шахти близько 12 рідкісних елементів, серед яких вміст платини в сировині близько 12 г на тонну, що багато навіть для платиново-видобувних підприємств. Так само в залізорудній сировині шахти Батьківщина індійськими покупцями при переробці знайдено 184 самородки золота вагою від 0,5 до 24,6 грам [14].

Звісно, даний список є суб'єктивним і, можливо, в деякій мірі відображає уподобання автора. До даного списку цілком могли б потрапити ціла низка інших об'єктів, зокрема Центральний та Північний ГЗК у Кривому Розі – одні з найбільших в Європі підприємства гірничодобувної промисловості, ВАТ «Мотор Січ» – одне з провідних підприємств у світі з розробки та виробництва авіаційних газотурбінних двигунів для літаків і вертольотів, Запорізький автозавод «ЗАЗ» – єдине в Україні підприємство, що володіє повним циклом виробництва легкових автомобілів, Львівський автозавод «ЛАЗ» - всесвітньо відомий виробник автобусів, ВАТ «Харківський тракторний завод ім. С.Орджонікідзе» - найбільше спеціалізоване підприємство СНД, Завод «Кристал» у Вінниці - один з найбільших алмазопереробних заводів світу, Київський та Харківський ювелірні заводи, Кондитерська Корпорація ROSHEN, ціла низка виноробних підприємств: «Массандра», «Інкерман», «Сонячна Долина», «Новий Світ», «Шабо», «Коблево», «Коктебель» тощо.

Висновки. Таким чином, потужний індустриальний потенціал нашої країни є підґрунтям для створення як спеціалізованих індустриальних турів, так і включення найцікавіших індустриальних об'єктів до комплексних оглядових турів Україною. Подібна практика забезпечить додатковий інтерес до нашої країни, стимулюватиме відвідування її іноземними туристами та сприятиме покращенню її іміджу як туристичної країни, що має різновекторну спеціалізацію.

1. Авіаційний науково-технічний комплекс ім.О.К.Антонова [Електронний ресурс]. - http://file.liga.net/company/2258-antk_im_antonova.html.
2. Артемівський завод шампанських вин [Електронний ресурс]. - <http://www.krimart.com/ua/excursion/order.html>.
3. ВАТ «Арселор Міттал Кривий Ріг» [Електронний ресурс]. - <http://ru.wikipedia.org/wiki/Криворожсталь>.
4. ВАТ «Львівська пивоварня» [Електронний ресурс]. - http://uk.wikipedia.org/wiki/Львівська_пивоварня.
5. ДніпроГЕС [Електронний ресурс]. - http://uk.wikipedia.org/wiki/Дніпровська_ГЕС.
6. Квартальнов В.А. Туризм: [Учебник] / Валерий Александрович Квартальнов. - М.: Финансы и статистика, 2003. - 320 с.
7. Козловська О.С. Особливості та перспективи розвитку туризму до Чорнобильської зони // Географія та туризм: Наук. зб. / Ред. кол.: Я.Б. Олійник (відп. ред.) та ін.. – К.: Альтерпрес, 2010. – Вип. 9. – С. 86-89.

8. Львівське пиво. Про музей [Електронний ресурс]. - http://www.lvivske.com/index.php/museum_about_uk.html
9. Міжнародний політехнічний музей "Український Техноленд» [Електронний ресурс]. - http://enakievets.info/news/ukrainskij_tekhnolend_fars_zakonchilsja/2011-05-20-856.
10. Національний центр аерокосмічної освіти молоді України [Електронний ресурс]. - <http://www.unaecs.dp.ua/info/index.htm?lng=ua>
11. Сім чудес України [Електронний ресурс]. - <http://7chudes.in.ua/content/pro-aktsiyu>.
12. Соляна шахта м. Соледер [Електронний ресурс]. - <http://www.stejka.com/rus/doneckaja/soledar/dostopr/>
12. Туризм в зоне отчуждения Чернобыльской АЭС [Електронний ресурс]. - <http://ru.wikipedia.org/wiki>
13. Шахта «Батьківщина» [Електронний ресурс]. - [http://ru.wikipedia.org/wiki/Родина_\(шахта,_Кривой_Роз\)](http://ru.wikipedia.org/wiki/Родина_(шахта,_Кривой_Роз))

УДК 911.3

Сировець С.Ю.

ТЕРИТОРІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ КЛАСТЕРІВ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СТОЛИЧНОМУ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОМУ РАЙОНІ

Стаття присвячена розробці наукових основ суспільно-географічного дослідження територіальної організації рекреаційно-туристичної діяльності на прикладі кластерів.

Ключові слова: рекреаційно-туристична діяльність, кластер, територіальна організація.

Статья посвящена разработке научных основ общественно-географического исследования территориальной организации рекреационно-туристической деятельности на примере кластеров.

Ключевые слова: рекреационно-туристическая деятельность, кластер, территориальная организация.

The article deals with the development of scientific bases of socio-geographical study of the territorial organization of recreation and tourism activity in the sample clusters.

Key words: recreation and tourism activity, cluster, territorial organization.

Постановка проблеми. Особливої ваги питання розвитку туризму набуває на регіональному рівні і в значній мірі може бути вирішене суспільною географією на базі розробки оптимізаційної моделі рекреаційно-туристичної діяльності (РТД) – кластер рекреаційно-туристичної діяльності.

Аналіз джерел та публікацій. Вагомий внесок у дослідження геопросторових, регіональних, економічних, логістичних аспектів рекреаційно-туристичної діяльності зробили такі вчені: А.Ю. Александрова, О.О. Бейдик, В.К. Кіптенко, Ф. Котлер, О.О. Любіцева, Я.Б. Олійник, І.Г. Смирнов, Т.І. Ткаченко, М.С. Фалькович, Дж.К. Холловей та інші.

Виклад основного матеріалу. Математико-картографічна модель (рис. 1) дає наочне підтвердження про рівень розвитку РТД в Столичному